

Baraklarda Örf ve Âdet Araştırmaları

Cahit TANYOL

Bu araştırmamı, her zaman teşvik ve yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam Hilmi Ziya Ülken'e armağan ediyorum.

I — Barakları'n işgal ettiği saha :

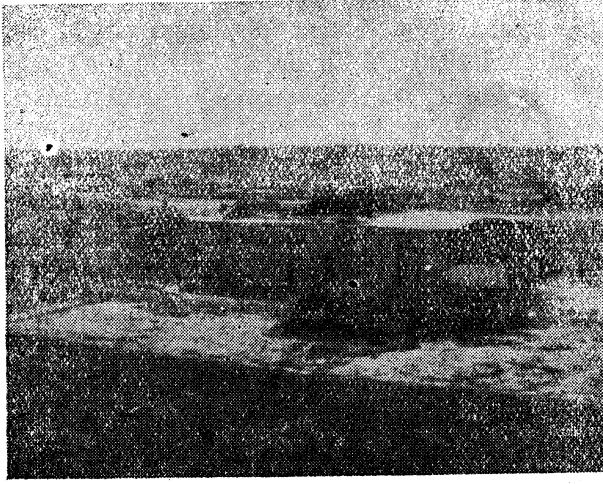
Baraklar Güney - Doğu Anadolu'da, Kilis, Gaziantep, ve Nizip'in güney mntakalarını işgal ederler. Doğuda sınırları Fırat nehrinin kıyılarına uzanır. Kuzey sınırı yine Fırat kenarında Belkıs köyüne kadar devam eder. Güneydeki köylerinden bir kısmı bugün Suriye'ye aittir. Fakat örf ve âdetlerindeki birlik onları birbirine bağlar ve onları yabancı tesirlerden korur. Baraklar uzun müddet ziraatle meşgul olmalarına rağmen, örf ve âdet itibariyle, göç hayatının bütün hususiyetlerini muhafaza etmişlerdir. Bu, onların diğer Türkmen köyleriyle tam bir ayrılık göstermelerine sebep olmuştur. Barakların bugün işgal ettikleri sahalara "Barak İli,, denmektedir. Kendileri halis, su katılmamış Türktür. Dilleri, edebiyatları renkli ince ve yiğit bir eda taşır. Zengin bir türkçe kelime hazinesine ve deyişe (expression) sahiptirler. Ziraate, çobanlığa, harbe ait çeşitli kelimeler Türk Edebiyatı için bitip tükkenmez bir hazinedir.

Barakların bu mntakalara gelip yerleşmelerine ait zengin bir şifahî tarih ve edebiyatları vardır. Onlar bütün kültürlerini bunlara dayandırır- lar. Köy odalarında, günün politikasıyla beraber, en çok sohbet konusu olan bu halk edebiyatı ve tarihî vak'alara ait hikâye, destan ve şiir- lerdir. Şiirler sazla söylenir. Konunun hususiyetine göre çeşitli makam- larda icra edilir. Gerek Barak tarihini ve gerekse Barak halk şiir ve masallarını bilen ve hikâye eden, bu işin bir nevi müttehassısı olan, kimseler vardır. Bunlar Barak İlince meşhurdurlar. Barak göç destanını ve tarihini, daha fazla, aşiret ve boy reisleri bilirler. Baraklar mensup oldukları aşiret reislerine ve onun oturduğu köylere nazaran içtimâî teşkilâtlarını muhafaza etmişlerdir. Ayrı ve bazan birbirinden uzak köylerde oturmalarına rağmen, her Barak kendisinin bağlı olduğu aşi- reti bilir ve reisinin emirlerine itaat eder; köyler arasında böylece bir akrabalık sistemi kurulur. "Kan gütme,, gibi herhangi bir hâdise on- ları birleştirir.

II — Barakların şifahî tarih ve destanları:

Barakların dilden dile, nesilden nesile söylenen bir şifahî tarihleri vardır. Bu tarih, onların göç istikametlerini, mücadelelerini ve birleşmelerini hikâye etmektedir. Muhtelif şahıslardan dinlediğim bu hikâye ve menkıbeler hemen hemen birbirinin aynı gibidir. Barakların, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasanın mağlûbiyetinden ve hükûmetinin inkırazından sonra, bir kısmı Anadoluya bir kısmı İrana yayılmışlardır.

Uzun Hasanın mensup olduğu Bayındır aşireti, Barakların bir kolunu teşkil etmektedir. Bununla beraber Baraklar kendi aşiretlerini, Uzun Hasanın aşiretinin bir parçası sayarlar ve Akkoyunlu hükümdarını kendilerine ilk reis olarak tanırlar. Şifahî ananeye göre, Uzun

Barak evleri ve harman yeri

Hasan öldükten sonra, aşiretler, Seyyit Selâhattin evlâtlarından Feriz Bey isimli bir zatı kendilerine reis seçiyorlar. Bu zatın adı ve hayatı Baraklar arasında destanî bir mahiyet almış ve Barak destanının mihriverini teşkil etmiştir. Söylenişine göre, Baraklar Feriz Bey'in zamanında sünnîliği kabul etmişlerdir. Çünkü Feriz Beyin kendisi sünnî imiş.¹

Barak şifahî tarihi, kendilerinin Horasandan geldiğini haber veriyor. Onlar, göç sahnesine Feriz Bey'in reisliği zamanında, (84,000) hane Barak, (400) hane Abdal ile atılıyorlar; ve Yozgat havalisine yerleş-

¹ Barak köylerinde diğer Türkmen köylerinde olduğu gibi fazla cami bulunması ve dinî taassubun olmayışı, ihtimal bundandır.

yorlar. Bütün Barakların reisi Feriz Bey ve Abdalların Ağası da "Dedemoğlu", dur. Dedemoğlu aynı zamanda Feriz Bey'in yanında saz şairidir.

Baraklar Horasandan ilk çıkışlarını şu göç türküsü ile hikâye ederler :

*Kalktı sökün etti piri dedeler
Çan çalar mayalar ² bozlaşır gider
Arap ata binmiş gelinler kızlar
Onlar da hup dilinden söyleşir gider.*

*Katara çekerler mayanın hası³
Bağrımı hün etti çağının ⁴ sesi
İkinci namazı göçün arkası
Onlar da birbirin gözleşir gider.*

*Bizim beylerimiz düştüler yola
Ala ⁵ gözlerine ben olam köle
Abbasi beşiği maafe bile
Atlar da çöl deyi sızlaşır gider.*

*Karardı geldi garbinin pusu ⁶
Silindi kalmadı kalbimin pası
Türkmenin kızları çektiler yası
Teze ⁷ gelin kızlar ağlaşır gider*

Feriz Bey'in idaresindeki aşiretler gelip Yozgat havalisine yerleşiyorlar. Baraklar bu yerleşmeyi şu türkü ile anlatırlar :

*Çıktık Horasandan eyledik sökün
Düşürdüler bizi tozlu yollara
Omuzda parlıyır uzun şilfeler ⁸
Aşırdular bizi karlı dağlara*

² Dişi deve.

³ Mayanın iyisi.

⁴ Çanının.

⁵ Elâ.

⁶ Sis.

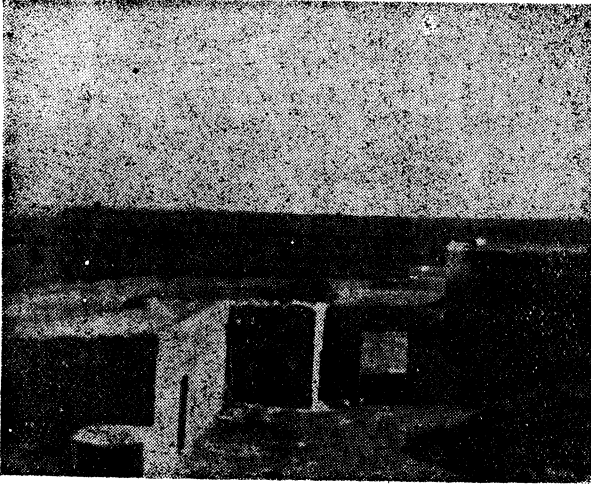
⁷ Taze.

⁸ Cida.

*Kehi konduk, kehi göçdik yollardan
Bilip bilmediğimiz garip illerden
Kerbela yolundan şu düz çöllerden
Düşürdüler bizi gurbet ellere*

*Bölük bölük oldu yüklendi göçler
Atlandı⁹ ihtiyarlar yayandı gençler
Başımıza geldi gördüğüm düşler
Bizden sonra bir nam kalsın dillere*

*Dedem oğlu söyler aşkın bağından
Aşırdılar bizi Yozgat dağından
Anadolu, Sivas şehri sağından
Düşürdüler bizi şu düz çöllere*

Barak ev tipi ve mektebi

III — Culab'a yerleşmeleri :

Aşiret, bütünüyle bir müddet bu havalide kalyor. Fakat civardaki köyleri rahatsız ediyorlar. Bir rivayete göre, o havalinin ahalisi bunlardan bizar olarak hükûmete müracaat ediyor ; ve Barakların kaldırılmasını istiyor. Diğer bir rivayete göre, o aralık hükûmetin postası soyuluyor. Hükûmet Barak boylarına mensup Şid oğlu Hamo¹⁰ namında

⁹ Atlı idi.

¹⁰ Bazı Barak köyerinde postayı soyanın Köse Bekiroğlu ile Çobanoğlu olduğu söyleniyor.

bir gençten şüphelenerek onu hapse atıyor. Bunun üzerine aşiret büyükleri bir toplantı yapıyor; toplantıda bir kısmı kal'eyi zapt ederek mahpusu kurtarmak teklifinde bulunuyor, bir kısmı o havaliyi terketme arzusunu izhar ediyor. Şu türküde aşiret reislerinin münakaşası belirtiliyor :

*Feriz Beyden Muslu Beye bir selâm
Gelin bu ellerden göçelim dedi
Al Osman oğluna karşı durulmaz
Vakitken arayı açalım dedi*

*Musa Şeyh oğlu dedi gelin varalım
Dof ¹¹ tutup kal'aye karşı duralım
Hırsız tutup teslim edelim.
Yahşiyi yamandan seçelim dedi*

Bu münakaşa ve müzakereler esnasında toplantıda hazır bulunan Şidoğlu dayanamayıp ayağa kalkar ve :

*Şidoğlu derki cigerim dağlı
Hamov'un kal'ade kolları bağlı
Gel bir kötülük etme Musa Şeyhoğlu
Hepimiz bir candan geçelim dedi*

*Delfer oğlu der ki Osmanlı handa ¹²
Arap At altında demir don ¹³ bende
Musa şeyhoğlu'nun kasdi var anda
Al kanı çöllere saçalım dedi.*

Neticede hükümet kal'esine hücum edilmesine karar veriliyor: ve tutsak kurtarılıyor. Bunun üzerine Osmanlı, Kadioğlu Yusuf Paşayı isyanı bastırmağa memur ediyor. Yusuf Paşa Barakları Yozgattan sürüyor, ta Urfanın ve Ağcakalenin cenubuna, Culab denilen mevkie kadar takip ediyor. Barak göç destanında bu vak'a şu mısralarla hikâye edilir :

¹¹ Dof: toplu, yani topluca hep birden.

¹² Nerede.

¹³ Don: zrh.

*Seksen dört bin hane iskân olanda
Şemseddinden ¹⁴ ubur tuttu Bey dili
Kadioğlu Yusuf paşa tayin olundu
Göçinen ¹⁵ düşmâna vardı Bey dili*

*İmdada gelmeye Şarhavi ¹⁶ yırak ¹⁷
Kara günlere koç yiğit gerek
Çok erlik eyledi Bayındır ¹⁸ Barak
Tay'ı Muvali'yi, ¹⁹ sürdü Bey dili*

*“ Daşbaş oğlu,, ²⁰ söyler kendi özünden
Methederim Bey dilini bazından ²¹
Alabacak ²² çetelenin ²³ düzünden
Orda ²⁴ birin oma ²⁵ dikti Bey dili*

Barakların Osmanlı ile kavgası Culab'a²⁶ kadar devam etti. Niha-yet Yusuf Paşa onlara haber gönderdi. Onlara: “Gelin kendinizi hükû-mete âsi yapmayın, ev başı bir koyun verin. Ben de dileğinizi Os-manlıya yazayım ,, dedi. Kabul ettiler, (84,000) koyun verdiler. Yusuf Paşa İstanbula tatar gönderdi ve aflarına ait ferman getirtti. Barakların bu son geldikleri Culab mntakasında, yukarıda adı geçen Muvali ve Tay adlı iki Arab aşireti bulunuyordu. Bunlar, zaman zaman çapulcu-luk ve yağma hareketleriyle etrafa zarar veriyorlar ve bir türlü hükû-mete itaat etmiyorlardı. Yusuf Paşa, Barakları bu iki Arab aşiretini oralardan sürmek maksadiyle Culab'a yerleştirdi. Baraklar, “Tay,, ve

¹⁴ Bir mevki.

¹⁵ Göç ile.

¹⁶ Aşiret adı. Bugün de Çolab mntakasında bu aşiret mevcuttur.

¹⁷ Uzak.

¹⁸ Aşiret adı; gerek Nizipte ve gerekse Garbî Anadoluda bu aşiretin adına izafeten köyler mevcuttur.

¹⁹ «Tay» ve «Muvali» Arab aşiretleridir. «Tay» lar hâlâ Bağdad, «Muvali» ler de Şam havalisindedirler.

²⁰ Nizip'teki «Daşbaş» dağı, bir rivayete göre, bu şairin çadırını ilk defa bu tepeye kurmasının hatırasıdır. Bugün hâlâ bu tepe «Daş baş» yahut «Taş-baş» adını taşır.

²¹ Yiğitliğinden, kuvvetinden.

²² At demek.

²³ Bir mevki.

²⁴ Oraða.

²⁵ Oma dikmek: başını aşağı, kucını yukarı getirmek.

“Muvali,, aşiretleriyle uzun mücadeleler neticesi, onları güneye ve güney - doğuya attılar. Onlar bu vakayı şu türkü ile anlatırlar. Bu, yiğitleri karşılama, ölenleri anma türküsüdür: Baraklar bu suretle hükûmete vergi vermek şartıyla o muntakaları işgal ettiler.

*Rakka çölünden gelen gaziler
Öldü derler Cerid * Bekir öldü mü
Yenile ** bir haber duydum aradan
Rakka'nın da gonca gülü soldu mu*

*Cerid Bekir öldüyse söküldü kilit
Bürüdü üstümüzü bir kara bulut
Kürdili Kerim'le Bayındır Halid ***
Alayları bölük bölük böldü mü*

*Anamdan doğdum sürmedim safa
Şu yalan dünyada bulmadım vefa
Hacı İnaloğlu Hacı Mustafa
Kolu bağlı cellatları vardı mı*

IV — İlk yerleşme belirtileri:

Baraklarda ilk yerleşme belirtileri işte bu zaman başladı. Hükûmet onlardan bir nevi hudud muhafızı olarak faydalanmak istiyordu. Fakat serâzad ve hiçbir kayda bağlı olmayan bu aşiretlere, hükûmete vergi vermek ve kendi aşiret yasalarının dışında yeni bir takım kayıtlara tâbi olmak ağır geldi. O zaman Feriz Bey tekrar kendi aşiretlerinin reislerini topladı ve: “Mademki biz Türkistandan, Acemden geldik; yine oraya gidelim,, dedi. Bütün reisler bu fikre taraftar oldular; bu huhusu Feriz Beyin gidip İran Şahına anlatmasına ve Şahdan müsaade istemesine karar verdiler. Aşiret yerinde kaldı. Feriz Bey yanına Şair

(*) Bir Türkmen aşireti.

(**) Yeni.

(***) Kürdili Kerimle, Bayındır Halid anaları ayrı iki kardeştir. Kerimin anası Kürd olduğu için başına geçtiği aşiretlere Kürdili aşireti denmiştir. Aşağıda bu aşiretin kollarından ayrıca bahsedeceğiz. Bayındır Halid ise, asıl Bayındır aşiretinin reisi olmuştur. Baraklardaki Bayındır kolu bu Halidin soyundan gelmiştir. Fakat Bayındır oymağının diğer kollarını ve dağılıklarını henüz inceleyemedik.

Dedemoğlunu alarak yola çıktı. Bu vakayı Taşbaşoğlu şu içli mısralarla anlatır ²⁷ :

*Çağrışı çağrışı havada gezin
İnüben Ayneroz gölünde yüzün
Korkulu yerlerde korkusuz gezin
Feriz Bey Aceme gitti turnalar*

*Yedi atlıyan ²⁸ gitti hakka emanet
Seksen bin evliya eylesin himmet
Bu yıl tel istemez oğlu Mehmed ²⁹
Feriz Bey Aceme gitti turnalar*

*Çağrışı çağrışı havadan inin
Ayneroz gölüne pervan dönün
Yüce dağ başına korkusuz konun
Feriz Bey Aceme gitti turnalar*

*Ağlarsa da "Daşbaş oğlu,, ağlasın
Alları indirsin kara bağlasın
Bey Mehmet küçüktür, Kurt Bey ³⁰ eşlesin ³¹
Feriz Bey Aceme gitti turnalar*

V — Baraklarda ilk dağılma :

Feriz Bey Acem Şahına varıp ricada bulunur. Şah ricasını memnurlukla kabul eder; ve Dedemoğlunu orada bırakarak Culab'a döner; görür ki âşayir dağılmış ve bir kısmı gitmek istemiyor. Acemde kalan Dedemoğlu, sözleşilen müddette Feriz Beyin âşayirle beraber gelmedi-

²⁶ Culab, Urfa ile Ağcakale'nin güneyindeki sahanın adı. Barak halk destanında sık sık adı geçer.

²⁷ Taşbaş oğlu bir gün çocuklarıyla gezerken gökte turnaların geçişlerini görür, aklına çok iyi bir avcı olan Feriz Bey gelir. Bunun üzerine yukarıdaki türküyü söyler.

²⁸ Atlı ile.

²⁹ Feriz Bey turna vurduğu zaman, turnanın telini oğlu Mehmede vermiş, mısra'da ona telmih ediliyor.

³⁰ Kurd Bey, Feriz Beyin büyük oğlu, Mehmed Bey de küçük oğludur. Mehmed Bey Barak şifahî tarih ve destanında Feriz Beyden sonra en önemli şahsiyet olmuştur. Kendisi aynı zamanda şairdir.

³¹ Eğlencisin.

ğini görünce, Şahdan izin alır gelir. Bir gün Feriz Beyle bir içki aleminde Dedemoğlu şu türküyü söyler :

*Toplanılsa bir araya gelinse
Yenilse içilse sohbet edilse
Açılrsa bayraklar mehter urulsa
Aluben açtığın günler olur mu?*

*Beyler binse atlarının beline
Dof tutulsa Nuşirevan yoluna
Dedem yurdu Türkistanın çölüne
Gergiler ³² kurduğum günler olur mu*

*Yolum aşsa karlı dağın sağından
Gülün dersem ³³ berdevinin bağından
Tütünsüzden Musullunun dağından
Şerbetin içtiğim günler olur mu*

*Dedemoğlu ben atımın üstüne
Alaidim (*) kılıcımı destime
Bey dilinin kömesinin ³⁴ üstüne
Aluban ³⁵ açtığım günler olur mu*

Feriz Bey bu türküyü dinledikte aklına Şaha olan vâdi geldi. Çadırını yıktı, eşyalarını topladı ve: "Benimle gelen arkama düşsün,, dedi. 40.000 hane kadar bir kalabalık arkasına düştüler. Geride kalanlar Feriz Beyi döndürmek için ricacı gittiler. Bunun üzerine Feriz Bey terkisinde bulunan beş yaşındaki çocuğunu üzengisine vurarak ricaya gelen aşiretlerin yolu üzerine attı. Bununla, çocuğumu öldürürüm de dönmem demek istiyordu. Bunun üzerine ricacılar umudlarını keserek geri döndüler.

Culabta 40.000 hane kaldı. Osmanlı ³⁶ bunların yine bir hâdise çıkarmasından korkuyordu. Çünkü reisleri olan Feriz Bey başlarından.

³² Gergi: çadır.

³³ Toplasam.

(*) Alaydım.

³⁴ Kömesi: hepsi.

³⁵ Alarak.

³⁶ Bütün bu aşiretler hükûmetten, Osmanlı diye bahsederler.

ayrılmıştı. O zamanlar, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, Culab havalisinde Tay, Muvali ve Temir Paşa aşiretleri bulunmaktaydı. Osmanlı bunlarla mücadele halinde idi. Fakat bir türlü onları yakalayıp te'dip edemiyordu.

Zengin bir Barak gelini

Baraklar bunlarla mücadele ederek bir kısmını itaate getirdiler; Muvalileri Şam tarafına sürdüler; ve oranın yegâne hâkimi oldular. Fakat burada da bir takım durumsuzluk ³⁷ yapıyorlar. Urfadan Rakka-ya giden hükümet postasına dokunuyorlar. O zaman Birecikte Osmanlı'nın bir musellimi (mütesellimi) bulunmaktadır. Türkmen aşiretlerinin ileri gelenlerinden "Bediroğlu,, bir iş için Birecik'e gider. Musellim Bedir oğluna hakaret eder ve onu öldürür. Bunun üzerine bütün âşayir ayaklanır. Bu vaka şu türkü ile hikâye edilir:

*Benden selâm edin çöldeki Beye
Eveli ³⁸ hükmümüz geçerdı dağa
Carva'nın ³⁹ arslanı gel Kasım ağa ⁴⁰
Alalım hayfını ⁴¹ Bedir oğlunun*

³⁷ Durumsuzluk: uygun olmıyan hareket.

³⁸ Evvelce.

³⁹ Bir mevki.

⁴⁰ Bir oymak reisi.

*Rakayı derisen ⁴² Bey dili yurdu
Nice vezirlerin darbını gördü
Bişir'in ⁴³ arslanı çölün boz kurdu
Alalım hayfını bedir oğlunun*

*Birer ala binek birer de yedek
Raka Bey dili yurdu oraya gidek ⁴⁴
Toplanın aşiret bir kavul idek ⁴⁵
Alalım hayfını Bedir oğlunun*

*Bir haber almadım yeke tellinden ⁴⁶
Yazık oldu gedikciği bellimden ⁴⁷
Şu kötü Birecikte it müsellimden ⁴⁸
Alalım hayfını Bedir oğlunun*

Böylece aşiretler Birecik'e hücum ederek mütesellimi parçalarlar. Hükümet bakar ki bunlar rahat durmayacaklar. Nihayet Mısırlı Abbas Paşa, Barakları dağıtmağa memur edilir. Aşiret reislerinden İnaloğlunu ⁴⁹ yakalar ve kolunu bağlatır. İnaloğlu bu durumda iken âyali (karısı) karşısına çıkar; bu esnada İnaloğlu şu türküyü söyler :

*Ben evimi şol Yozgattan getirdim ⁵⁰
Gergi kurdum bu Culabda oturdum
Beyefendi hizmetini (*) yetirdim
Ha işimde ⁵¹ kusur kadum ⁵² paşa ben*

⁴¹ İntikamını.

⁴² Sorarsan.

⁴³ Çölde bir mevki.

⁴⁴ Gidelim.

⁴⁵ Müşavere etmek.

⁴⁶ Yeke telli: yiğit başı ki başa dikilen sırmalı bir arma ile belli olur.

⁴⁷ Gedikciği belli: büyük gedığı olan. Gedik: «400» dönüm bir arazi miktarının adıdır. Bir gedik «100» kile buğday mahsulü verir.

⁴⁸ Mütesellim.

⁴⁹ Bu İnaloğlu soyundan ve Torun aşiretinin son reislerinden biri İdris Ağa idi ki, Barakların tanıdığı büyük insanlardan biri idi. 90 küsur yaşında vefat etti. Barak kollarını ve destanını en iyi bilenlerdendi. Bugün bu sahaya ait merak ve bilgi sahibi olanların çoğu onun sohbetlerinden faydalanmışlardır.

⁵⁰ Barakların Yozgat havalisinden geldiklerine işaret ediliyor.

(*) Hizmetini.

⁵¹ Hangi işinde.

⁵² Kusur yaptım.

*Şevkecim mi (**) geldi arabdan kürtten
Bir habar (***) almadım oğlum Murttan
Mevlâ beni kurtarırsa bu derdden
geçiririm mızrağımı daşa ⁵³ ben*

*Araba karışıp büke gitmedim ⁵⁴
Eskiden ettiğim şimdi etmedim
Sana gelen tuğu alıp satmadım
Ha işimde kusur kodum paşa ben*

*Hacı İnal ogluyum söylenir namım
Erlük davasında koymadım gamım
Şu yalan dünyada oynardı gemim
Şimdi uğrattım boranımı ⁵⁵ kışa ben
Ha işimde kusur kodum paşa ben*

Abbas Paşa İnaloğlunu asaçakmış; fakat bir gün gezerken kulağına bu türkü çalıyor. Bunun üzerine İnaloğlunun bağlarını çözdürüyor ve hayatını bağışlıyor.

VI — Barakların ikinci dağılması ve Anadolu'ya yayılması:

Abbas Paşa aşiretin umumî reisi Mehmet Beyi ⁵⁶ çağırıyor; ve ona aşiretleri münasip şekilde ayırmasını teklif ediyor. Mehmet Bey, aşiretleri akrabalık derecelerine riayet ederek, yüzer hane yüzer hane ayırıyor. Abbas Paşa da, onun bu taksimatı üzerine, aşiretleri ayrı ayrı mıntakalara dağıtıyor. Bir kısmını Urfa havalisine, bir kısmını İzmir civarına yerleştiriyor. Ege mıntakasındaki Bayındır kazası bu aşiretlerin göç sahasına işaret etmektedir. Çünkü güney-doğu Anadoludaki Bayındır aşiretleri kendilerini onlarla akraba saymaktadırlar. Baraklar Culabda yüz sene kadar kalmışlardır.

(**) Şikâyetçi.

(***) Haber.

⁵³ Taş.

⁵⁴ Büke gitme: durumsuzluk yapma, yani kötü hareket etme.

⁵⁵ Boran: fırtına.

⁵⁶ Mehmed Bey Feriz Beyin küçükoğludur. Annesi Hazna hatun adlı bir kadındır. Feriz Bey Aceme gittiği zaman Hazna hatun onlarla gitmiyor. Culab'da kalıyor ve oğlu Mehmed Bey aşiretlere reis oluyor. Diğer oğlu Kürd Bey babasına refakat ediyor. Barak destan ve tarihini yürüten ikinci kahraman bu Mehmed Beydir. Bundan ileride ayrıca bahsedeceğiz.

Bugün güney-doğudaki Baraklar, bu taksimat neticesi, yerlerinde kalan aşiret ve oymaklardan mürekkeptir. Fakat bütün mücadeleleri, umumiyetle bu civarda cereyan ediyor; ve bu, toprağa yerleşme hâdisesini kuvvetleştiriyor. Elifoğlu köyünden ve Barakların Abdurrezzaklar oymağından Çayrazlıların reisi İbrahim Ağa, bu yerleşme hâdisesini şöyle hikâye eder: “Aşayir, çadırda oturmakla beraber, Culab’a geldikleri zaman çiftçilik de yapmağa başlıyorlar. Fakat toprağa bağlılıkları henüz zayıf. Harman mevsimi gelince, Abbas Paşa Urfadan bunların başına bir Şahna⁵⁷ gönderiyor. Bu Şahna’lardan biri, oradaki aşiretlerden birinde güzel bir kız görür ve onu Urfada Abbas Paşaya

Zengin bir barak genç kız tipi

över. Bunun üzerine Abbas Paşa kızın babasını çağırır. Adam yanında birkaç atlı ile Urfaya gelir. Paşanın yanına vardıklarında, Abbas Paşa, Allahın emriyle ondan kızını ister. Bunun üzerine, adam arkadaşlarıyla müşavere etmek üzere 40 gün mühlet ister. Ve kızını Abbas Paşaya vâdeder.

Ertesi gün aşiretlerine dönünce, hal ve keyfiyeti reislerine anlatır. Öne gelen yiğitlerden⁵⁸ bir meclis toplanır. Neticede kızı Abbas Paşaya vermemeğe karar verirler. Fakat kararı gizli tutarlar. Harman mevsimi yaklaşmıştır. Şahnalar gelirler. Reis aşiret halkına: “Ne vakit ki benim

⁵⁷ Harmanlara bakıcı.

⁵⁸ Öne gelen: birinci sınıf.

bulduğum obadan harmana ateş bırakılacaktır; o zaman herkes bir sahnayı harmanı ateşleyerek içine atacaktır., der. Bu suretle seksen sahnayı, aynı zamanda ateşe atarak çadırlarını, develerini, sürülerini toplar Fıratın beri yüzüne geçerler. Bugün Balkıs'dan⁵⁹ Bab'a kadar ve bir ucu Fıratın Kilis kultuğuna kadar uzanan mıntakaya yerleşirler. Buralarda da önce çadır hayatı yaşarken yavaş yavaş toprağa bağlanırlar. Önce servetleri koyun, deve ve at iken, yaylaklardan bir kısmının Suriye hududunda kalması, sürü ve at gibi göçebe hayatının mahsullerine aid menbaları kurutmuş ve Barakları tamamiyle toprağa bağlamıştır. Çiftlik köyünden Ebülhüda Özarlan'dan dinlediğime göre, babası zamanında dahi, yani bundan 60-70 yıl öncesine kadar, kış geldi mi damda⁶⁰, yaz geldi mi çadırda otururlarmış. Evleri taşta, haresiz olarak örtülen, üstüne ot veya çadır çekilen iptidaî binalardan ibaretmiş.⁶¹

VIII — Barakların Barak Eline yerleşmeleri ve Rişvan Beyleriyle mücadeleleri :

Barakların hükümet tarafından dağıtılması hâdisesi çeşitli şekilde anlatılmaktadır. Bir kısmına göre bu, Birecik mütesellimini öldürmeleri üzerine olmuştur; bir kısmına göre de, yukarıda zikrettiğimiz hâdiseden dolaydır. Fakat onların suyun beri tarafına, yani bugün işgal ettikleri sahaya geçmeleri hakkında diğer bir hâdisenin anlatılışında, hemen bütün Baraklar ittifak ediyorlar. Bu hâdisе şudur:

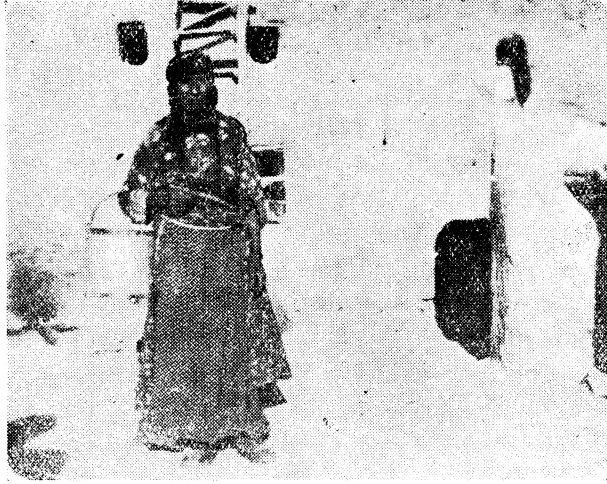
Baraklar Culab'da ve Urfa havalisinde, yarı ziraatle ve daha çok sürülerle meşgul iken bu hâdisе onların toprağa daha fazla yerleşmelerine sebep olmuştur. Anlattıklarına göre, Barakların bugün oturdukları yerlerde eskiden Rişvan Beyleri oturmakta idi. Rişvanlar Kürd aşiretleridir. Onlar şimdiki " Barak Elin ,, de, yarı göçebe bir hayat yaşamakta ve hayvan beslemekte idiler. Bir gün Baraklardan bir ev obasına küserek suyun beri tarafına, yani Fıratın garb kıyısına geçiyor. Rişvanların reisinin çadırı civarına kendi çadırını kuruyor. Rişvan reisi Barak ailesini kendi çadırında misafir ediyor ve bir kaç gün salıvermiyor, karısının ırzına geçiyor. Bu hâdisе Rişvanlar arasında şuyü

⁵⁹ Belkis Fırat kenarında bir köydür. Eski Roma su sarnıçlarına tesadüf edilen bu köy civarında bir çok Roma eserleri bulunmaktadır.

⁶⁰ Ev

⁶¹ Bu tip evlere «hafre» adını veriyorlar. Bunlar Antalyada gördüğümüz «Aşağıoba» köyündeki yörük evlerine benzer. Fakat bugün Baraklar tamamiyle yerleşmiş, kerpiçten yapılmış ve üstü toprakla örtülü evlerde oturmaktadırlar.

buluyor. Göçmen Barak, eli ve dili bağı, tekrar Fıratın öte yanına geçiyor; ve aşireti arasına kârşıyor. Fakat akşamları, beri yandan Rişvan çobanları öte tarafta Barak çobanları sürülerini Fırata indirirlermiş. Rişvan çobanları, Barak çobanlarının Fırata indiklerini görünce sahilden onlara : “sizde bir kuzu çobanımız var yetişmedi mi, bize gönderin!,, diye bağırlarmış. Barak çobanları, Rişvan çobanlarının bu sözlerini gelip aşiretlerine anlatıyorlar. Ve onların ne demek istediklerini soruyorlar. Aşiret reisleri derhal toplanıyorlar ve bu sözün namuslariyle ilgili olduğunu anlıyarak, sorup soruşturmaya başlıyorlar. Nihayet suyun öte tarafına küsüp giden adamı bulup sıkıştırıyorlar ve: “senden başka kimse öte yana geçmedi,, diyorlar. Barak da başına gelenleri bir bir anlatıyor. Bunun üzerine, bütün Baraklar bunu bir namus ve şeref meselesi sayıyorlar. Çadırları söküyor ve suyun bu geçesine geliyorlar. Rişvanlarla aralarında büyük bir muharebe oluyor. Neti-

Bir barak kadını

cede bütün Rişvan Beyleri kaçıyorlar. Karşılarna Rişvan Beyinin karısı çıkıyor ve Baraklardan kaçmıyor. Baraklar kadına, erkeklerinin nereye kaçtıklarını sorunca, kadın, onların korkaklığını anlatmak maksadiyle, eteklerini yukarı kaldırıyor ve : yarı beline kadar soyunarak “ Bütün Rişvan Beyleri benim eteğimin altındadır,, diye cevap veriyor. Bunun üzerine Baraklar, intikamlarının alındığına kanaat ederek çekip gidiyorlar. Bu suretle, Rişvan aşiretlerinin işgal ettikleri bugünkü Barak Eline yerleşiyorlar. Bu yerleşme, (150-200) sene kadar önce olmuştur. Bu tarihten 30-40 sene sonra iskân edilmişlerdir. Bu hâdise üzerine,

Rişvanlar Nizipin dere köyleri adı verilen şimal tarafındaki Kertişe, Çağıt, Çardak, Küştam ilh. köyelerine yerleşirler. Daha doğrusu çadır-
dan toprağa geçerler. Bu Kürdler, oldukça sulak bir muntakayı işgal
ettikleri için, toprağa yerleşmeleri daha süratli olmuştur. Onlar hubu-
battan ziyade Fıstık ve üzüm gibi mahsullere önem vermişlerdir. Halâ
Baraklarla Kürdler bu hâdiseye telmih ederek birbirleriyle şakalaşır-
lar, alay ederler.

Barak aşiretlerinden hemen hepsi toprağa yerleşmişlerdir. Bununla
beraber, 70-80 çadır kadar bir kısım halâ göçer halde yaşamaktadırlar.
Kilis ile Gaziantep arasındaki muntakalarda dolaşırlar. Göçebelerle
iskân edilmiş Baraklar arasında münasebet devam etmektedir. İskân
edilmiş olanlar, on sene öncesine kadar, kendi oymağına mensup
göçebelerden harchık alırlardı. Bu da toprağı henüz tam manasiyle
işletemediklerine delâlet eder.⁶²

VII — Mehmet Bey'in akibeti:

Barak göç ve şifahî destanı Feriz Bey'in oğlu Mehmet Beyin mace-
rasiyle sona erer. Barakların son dağılışından sonra Mehmet Bey Nizip
Baraklarıyla beraber kalır; ve aşiretin umumi reisi olur. Bayındır
Halidin kızı Mozahan ile nişanlanır. Feriz Bey'in bir şairi olan Kılıç-
oğlu da İrana gitmez. Mehmet Bey güzel şiir söylemiş. Bir gün Kılıç-
oğlu şu bizim aşiret reisi de şairmiş onu bir göreyim, der ve onun-
la imtihan olmak üzere Mehmet Bey'in oturduğu Ağcakal'eye varır⁶³.
Mehmet Bey'e misafir olur. Mehmet Bey, Kılıçoğluna her gün bir Deve
Potuğu⁶⁴ boğazlar. Fakat misafirine hiç bir şey sormaz. Ozamanki adete
göre, misafire üç güne kadar hiç bir sual sorulmazmış. Kılıçoğlu üç
gün hitamında gitmek ister. Sabahleyin erkenden atına biner. O esnada
Mehmet Bey uyanır ve Kılıçoğlu'na niçin gitmek istediğini sorar. Kılıç-
oğlu:

— Ey, diyor, üç gün kaldım; beni iyice ağırladınız, sağ olun.
Bunun üzerine Mehmet Bey niçin geldiğini sorar. Kılıçoğlu da:

— Ben seninle imtihan olmaya geldim, diye cevap verir. Meh-
met Bey:

⁶² Bunun sebeplerini ileride, «Güney doğuda Efendi köylerinin teşekkülü» adlı
ettüdümüzde izah edeceğiz.

⁶³ Mehmed Beyin bulunduğu oymak hâlâ Ağcakalededir. Dillerini unu-
muşlardır. Arabca konuşurlar. Fakat Türklüklerini, soy soplarını unutmamış-
lardır.

⁶⁴ Deve yavrusu.

— Mademki şairsin, “hey!”, üzerine üç türkü söyle der. Bu esnada Mehmet Bey’in nişanlısı suya gidiyormuş. Her sabah, sevgilisinin kalktığı zamani gözlermiş. Kılıçoğlu kızı görür ve Mehmet Bey’in nişanlısı olduğunu bilmeyerek şu türküyü söyler :

*Gönül arzulayır ⁶⁵ şimdi sılayı
Döne döne biz kılalım zârı hey
Ağladıkça gözlerimden yaş geldi
Sağlık ilen ⁶⁶ yarı görsek bari hey*

*İskân yeni aşk oduna yanıyor
Şem’a yakmış pervenesi dönüyor
Sabah olmuş kuğuları iniyor
Bir sulakta ⁶⁷ avladalım ⁶⁸ bari hey*

Mehmet Bey bu sözleri işitince kılıcına sarılır. Kılıçoğlu için farkına varır ve şu beyitleri söyler :

*Ağcakal’e iskân yurdu beklesin
Kadir mevlâ hak nazardan saklasın
Kılıçoğlu medhinizi eylesin
Cümlenizin gönlün ⁶⁹ görmek kârı hey*

Bu türküyü söyledikten sonra Mehmet Bey kılıcını yerine koyuyor vedalaşıyorlar ⁷⁰.

Mehmet Bey Mozahan’la evleniyor. Zifaf gecesi sevgilisiyle konuşurken, onun cesaretini ve sevgisini tecrübe etmek istiyor. Elindeki tabanca ile oynarken: “seni bununla vurayım mı”, diyor. Sevgilisi :

— Bir canın ne değeri var, vur, diye cevap veriyor. Fakat bu esnada eli kazara tetiğe dokunuyor ve kızı öldürüyor. O zamanlar aşiret usulünde, reisler kendi aşiretlerinden birini öldürürlerse, ona üç yıl sürgün cezası verirlermiş. Mehmet Bey için de aşiret ileri gelenleri aynı kararı veriyorlar. Bunun üzerine Mehmet Bey, Muvali aşireti reisi

⁶⁵ Arzuluyor.

⁶⁶ İle.

⁶⁷ Sulu yer.

⁶⁸ Avlanalım.

⁶⁹ Gönlünü görmek, arzusunu yerine getirmek.

⁷⁰ Kılıçoğlu «Ali Mantar» da oturuyor. Bugün dahî soyu aynı köydedir.

Ahmet Bey'in yanına gidiyor. O da oymaklarına: Mehmet Bey'i, her gün bir evin kurban keserek ağırlamasını emrediyor. Bu suretle üç yıllık menfa hayatını ağırlanmakla geçiriyor. Müddet sonunda Mehmet Bey kendi aşiretlerine name şeklinde şu türküyü yolluyor:

*Ağalar yâd elin kahri çekilmez
Sılayı, vatani arzular gönül
Dağlar başı boran oldu sökülmez
Dedem yurdu çölü arzular gönül*

*Herkes hazırlayır silâh atının
Asır zaman azmış fırsat kötünün
İkrarın güdelim ahdi bütünün
Ahdi bütün eli arzular gönül*

*Bu gurbet ellerde tebdilim şaştı
Yâd elin ikramı boynumdan aştı
Bahri göllerinde bir angıt⁷¹ uçtu
Culabı Şirvanı arzular gönül*

*Mehmet Beyim sazın eline aldı
Olanca aklını başına verdi⁷²
Ol gurbet ellerde sevdiğim kaldı
Dostumun elini arzular gönül.*

Bunun üzerine aşiret bir kaç atlı gönderiyor. Mehmet Beyi almak istiyorlar. Muvali Ahmet Bey, usulü takip ederek bacısını giyindirisip kuşatıyor; bütün ziynet ve servetini develere yükleyor; Mehmet Bey'in geçeceği yolun üzerine koyuyor. Böylece ona bacısını veriyor. Mehmet Bey de aşiretine kavuşunca, bütün oymakları gezerek, en güzel kızı iki misli ağırlıkla Ahmet Bey'in oğluna hediye ediyor. Bundan dolayı bugün dahi Baraklarla Muvali aşireti birbirlerine dayı - yeğen (haval) derler.

Bugünkü Baraklarda içtimai taksimat ve oymakların işgal ettiği köyler

Baraklar bugün işgal etmiş oldukları mntakaya beş büyük oymak

⁷¹ Bir kuş.

⁷² Yani islâhı nefis etti.

olarak gelmişlerdir. Bu oymaklar Barak Eli denilen mıntakadaki köylere yerleşmişler, daha doğrusu Barak köylerini tesis etmişlerdir. Bunlardan dördü halâ Güney-Doğu mıntakasındaki köyleri işgal etmektedir ki şunlardır :

A — Abdürrezaklı B — Kürdili C — Torunlar D — İsalı.

A — Abdürrezaklı oymağı :

Fırat nehri kıyısından Sacur suyu boyuna kadar uzanan köyleri işgal ederler. Bunların köyleri umumiyetle dere kenarındadır. Bu oy-

Zengin bir barak ailesi

mağın mühim bir kısmı bugün Suriyede kalmıştır. Türkiyede kalan kısımları aşağıdaki köylerde dir : ⁷³

Elifoğlu, Hülmen, Seydimen, Noho, Kılcan, Çiftlik, Geçili, Tutluca, yukarı Hülmen (Antep'e bağı), Direkli, Hümeyle (Antep'e bağı), Tüzel, Mülk, Tilkeri ⁷⁴, Düynük, İkizce.

Bu oymağın Suriyede kalan köyleri şunlardır :

İki Carablus, Taşatan, Çemilli, Amerne, Akpınar, Kırk mağara Avşar bucağı.

Abdürrezzaklı oymağı "6" kola ayrılır. Bu kolların adları ve işgal ettikleri köyler şöyledir :

⁷³ Eserin sonuna ilâve edilen haritada bu köylerin yerleri gösterilmiştir.

⁷⁴ Efendi köyü.

a — **Kasımlı kolu** : Bu kol Suriyede kalmıştır ; orada şu köyleri işgal etmektedirler : Amerne, Taşatan, Çemilli Akpınar.

b — **Mahmutlu kolu** : Bunlar Kırkmağara, Avşar bucağı ve Sinsile köylerini işgal etmişlerdir. Bu köylerden Kırkmağara ve Avşar bucağı hüdudun Suriye tarafında kalmıştır.

c — **Tiryakili kolu** : Hülmen, Seydimen, Geçili, Noho, Mülk köyleri ile, Carablus (Kargamış) nahiyesinin, hem Suriye'ye ait hem de Türkiye'ye ait kısımlarını işgal ederler.

d — **Çayrazlı kolu** : Elifoğlu ve Çiftlik köylerinde otururlar,

e — **Göge Bakanlar kolu** : Kılcan köyündedir.

f — **Ali Dirizli kolu** : Hülmen, tutluca, İkizce, Antep eli Humeylisi, Tüzel, Güneyse ve Mülk (bu iki köy Gaziantep elindedir.)

B — **Kürdili oymağı** :

Bu oymak "yedi" koldan mürekkeptir. Ve şu köyleri işgal ederler: Mercihamis, Tilhabeş, Girlevik, Humeyli, Kirkiz, Aşağı Bayındır, Yukarı Bayındır, Toru Mahmut, Söğütlü, Kürdili Kersentaş, Cinfelek, Yazır, Davudoğlu, Koyunbat, Melike, Mihrap, Gevence, Dazhüyük, Hizimoğlu, Danaoğlu, Hasanuz.

Kürdili oymağının kolları ve buldukları köyler şöyledir :

a — **Boz Muratlı kolu** : Bu kol Girlevik⁷⁵, Mercihamis, Ticar⁷⁶ Gevenlice.

b — **Kızılca Şarlı kolu** : Kirkiz, Nizip Humeylisi, Danaoğlu, Kızıboğulu⁷⁷, Tayba⁷⁸, Kubbün⁷⁹, Torumahmut, Hizimoğlu, Çirkiş⁸⁰, Bozali oğlu⁸¹ köylerini işgal ederler.

c — **Bayındırlı kolu** : Aşağı Bayındır, Yukarı Bayındır, Yazır köylerini işgal ederler.

⁷⁵ Sürkızılı kolu ile karışık.

⁷⁶ Efendi köyü, Birecikli Kadir Efendinin.

⁷⁷ Efendi köyü.

⁷⁸ Efendi köyü.

⁷⁹ Efendi köyü.

⁸⁰ Efendi köyü.

⁸¹ Efendi köyü.

⁸² Bu köyün bir kısmı Karabacak uşağıdır.

d — **Geçili kolu** : Tilhabeş, Mihrap, Dazhüyük, Söğütlü⁸², Kersentaş⁸³.

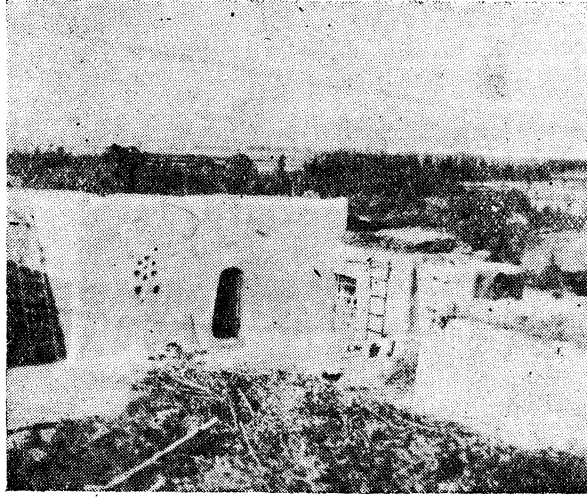
e — **Sürkızıllı kolu** : Girlevik, Mercihamis, köylerinde otururlar. Fakat bu her iki köy Boz Muratlı kolu ile karışmıştır.

f — **Karabacak kolu** : Dazhüyükte ve Söğütlüde Geçici kolu ile ve Kersentaşta Abdürrezzaklı ve Mazyalı kolu ile karışmıştır.

g — **Mazyalı kolu** : Kersentaş köyünde bulunur.

C — **Torun oymağı** : Bu oymak beş koldan ibarettir ve işgal ettikleri köyler şunlardır :

Balkız, Hüseyin Efendi, Yeniyanan, Mirzin, Kerzin, Mağarcık,

Barak evi

Kefrik, Çokşuruk, Ağcaköy, Tutluca, Germiş, Çatak, Tilmiyen, Kefre, Beledin, Urumevlek, Tilsevet.

Torun oymağının kollara göre köylere dağılış şekli şöyledir :

a — **İnaluşağı kolu**⁸⁴ : Ağcaköy, Germiş, Çokşuruk⁸⁵, Alaköz köylerini işgal ederler.

b — **Hâliduşağı kolu** : Kefrik köyünde otururlar.

⁸³ Bu köydekilere Mazyalı kolu da diyorlar.

⁸⁴ Bu kol yukarıda adı geçen Hacı İnal oğlundan gelmedir.

⁸⁵ Bu köyde bir miktar Kıyanlı kolundan da vardır.

c — **Osmânuşâğı kolu**: Kerzin, Çatak, Tilmiyen, Kefre⁸⁶ köyleri ile Gaziantep'e ait Beledin, Urumevlek, Tilsevet köylerini işgal ederler.

d — **Hâciuşâğı kolu**: Mirzin'de yarı Muharremli kolu ile karışık olarak bulunur. Asıl işgal ettikleri köyler, Keferşih⁸⁷, Hamus⁸⁸, Balgız, Torun Kersentaş dır.

e — **Muhârremli kolu**: Mirzin ve Akkuyu köylerini işgal ederler.

D — **İsalı oymağı**: Bu oymak da beş koldan mürekkeptir. İşgal ettikleri köyler şunlardır:

İzan, Kürap, Karacurun, Zührecik, Çakıroğlu, Şemik, Şer'a, Kıvırcık, Eminlik, Düveyli, Kurucahöyük, Munusu, Çokşuruk.

İsalı oymağının kollara göre işgal ettiği köyler:

a — **Karakozak kolu**: Çakıroğlu, Kıvırcık⁸⁹, Eminlik⁹⁰, Karacurun, Zührecik köylerini işgal ederler.

b — **Adıklı kolu**: Şer'a, Şemik, Düveyli⁹¹, Kayacağaç köylerinde,

c — **İsalı kolu**: İzan, Kürap⁹², Kurucahöyük⁹³, Munusu köylerinde,

d — **Kıyanlı kolu**: Çokşuruk⁹⁴ ve

e — **Karamanuşâğı kolu**: Kürap'ta otururlar.

Gerek "kan gütmek" ve gerekse her hangi bir kavgada Barak aşiretleri bu dört oymağa ayrılırlar.

X — Barak örf ve âdeti :

Baraklar, müşterek bir örf ve âdete sahibtirler. Menkibe ve destanlarını hikâye ederken her oymak kendisini birinci plânda zikretmeği ve hâdiselerin önemli kısmını kendi aşiretlerine izafe etmeği ihmal etmez. Aşiret reisleri aynı zamanda Barak aşiretlerinin bir nevi şifahi vakanüvisidir. Reislikle beraber Barak tarihini bilmeye, onları yeni

⁸⁶ Efendi köyü.

⁸⁷ Efendi köyü.

⁸⁸ Efendi köyü.

⁸⁹ Efendi eline geçti.

⁹⁰ Efendi eline geçmiştir.

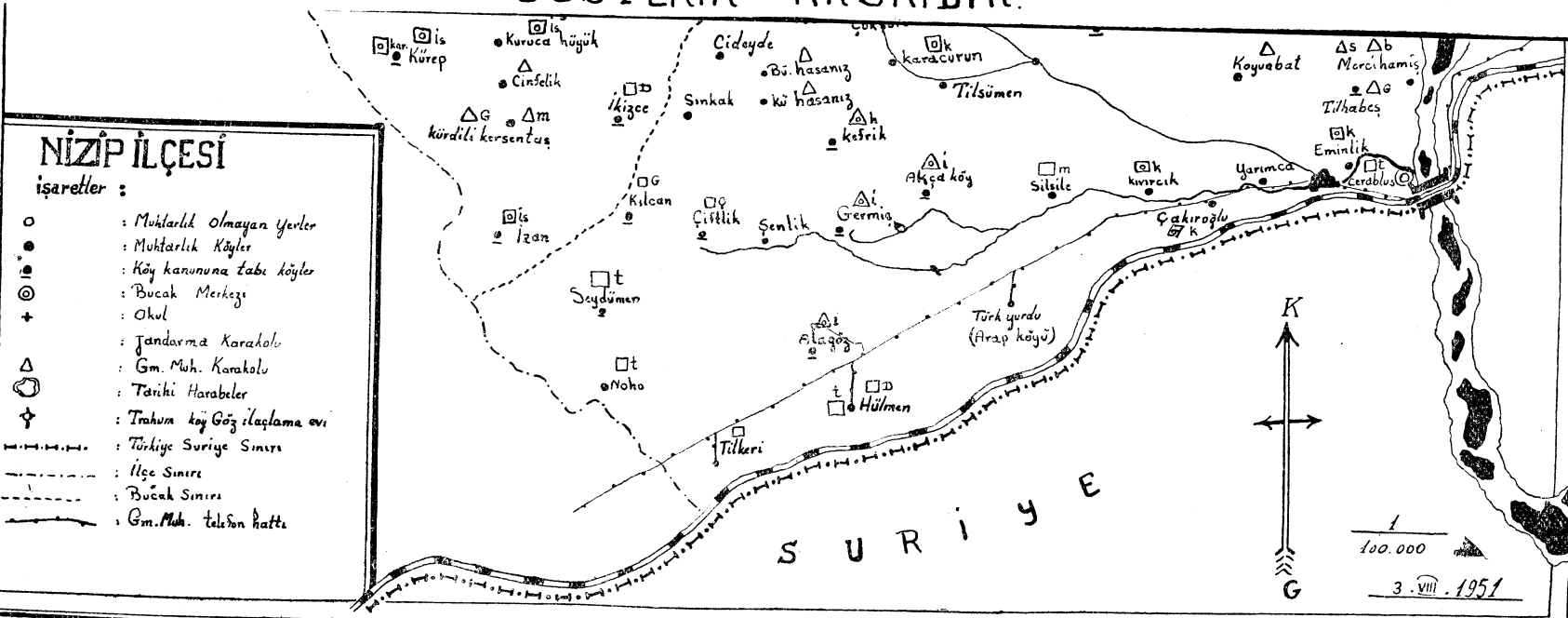
⁹¹ Efendi eline geçmiştir.

⁹² Kürap'ta hem İsalı hem Karaman kolu vardır.

⁹³ Efendi eline geçmiştir.

⁹⁴ Bu köyde hem Kıyanlı hem İnal uşağı karışıktır.

NİZİP İLÇESİ KÖYLERİNDE BARAK AŞİRET ve KOLLARININ DAĞILIŞINI GÖSTERİR KROKİDİR.

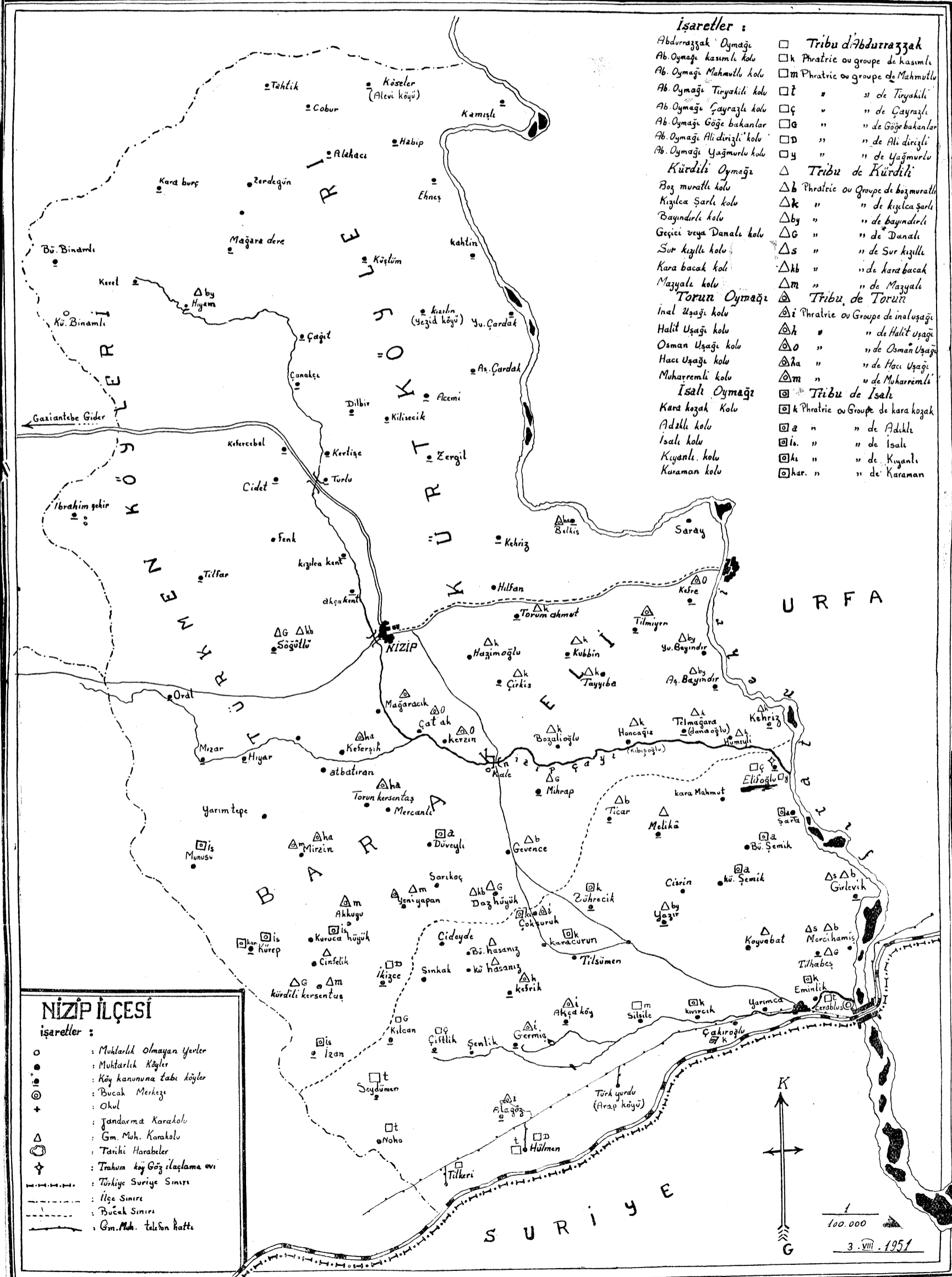

Croquis Montrant la repartition des tribus BARAKS dans les Villages du district de NİZİP

Menkibe ve des-
 j. planda zikretmeği
 izafe etmeği ihmal
 nin bir nevi şifahi
 imeye, onları yeni

yen, Keleş köyleri
 ylerini işgal ederler.
 emli kolu ile karışık
 57, Hamus 58, Balçız,
 ylerini işgal ederler.
 n mürekkeptir. İşgal
 Semik, Şer'a, Kıvrı-
 şuruk.
 minlik 90, Karacurum,
 yacağaç köylerinde,
 Munusu köylerinde,
 bir kavgada Barak

NİZİP İLÇESİ KÖYLERİNDE BARAK AŞİRET ve KOLLARININ DAĞILIŞINI GÖSTERİR KROKİDİR.

Croquis Montrant la repartition des tribus BARAKS dans les Villages du district de NİZİP

nesillere öğretmeğe memurdur. Bunlar arasında en önemli zatlardan biri, Torunların reisi olan İdris Ağa idi. 90 küstür sene yaşamıştır. Kendisini çocukluğumda görmüştüm. Yaratılışı, hâdiseleri hikâyeye ediş tarzı hakimâne idi. Baraklar arasında büyük bir nufuza sahipti. İdris Ağa öldükten sonra oğulları bu ananeyi tam muhafaza edememiştir. Bu suretle toplu Barak örf ve âdeti, folklor ve edebiyatı İdris Ağanın sohbetine şahid olan şahısların hafızasında kalmıştır. Bunlardan biri Mercihamis köyünde Alaman Ahmet adlı zattır. Kendisiyle görüştüm. Ve ondan Barakların destan ve menkibelerine ait bir hayli bilgi tesbit ettim.

Barakların kültürleri kendi aşiret menkibelerine ve onların mücadeleli hayatlarına münhasırdır. Sünnî olmakla beraber Barak köylerinde, Dere köyleri denilen diğer Türkmen köylerinde olduğu gibi, cami hemen hemen yok gibidir veya sonradan yapılmıştır. Hayatlarına dinî eserlerden ve fikirlerden ziyade, kendi millî ananeleri hakimdir. Göcebe halk ananesinin beraberinde getirdiği manevî kıymetler onların bir nevi dini gibidir. Onlarda mistik din problemlerine rastlanmıyor. İslâmın şartını ve hattâ kelime-i şahadeti bilmeyen Barak vardır, amma kendi menkibevî destanlarına karşı düşkünlük umumidir. Barak örf ve âdeti, onların bir nevi bütün manevî kıymetlerinin mihrakını teşkil etmektedir. Baraklar sadece dinî bayramlarda toplu olarak şehre iner ve Bayram Namazını kılarlar. Eskiden, benim çocukluğuma tesadüf eden günlerde, Bayrama şenlik veren hususiyetlerden biri de Barakların kendi yerli kıyafetleriyle her Bayram Nizip'e inmeleri idi. Namazdan sonra kasabanın eşraf ve zenginleri Barakları evlerine paylaşırlardı. Onları "Oda,, larında misafir ederlerdi. Şimdi bu anane gevşemiştir.

Baraklarda, içtimaî bütünlüğü ve tesanüt duygusunu temin ve devam ettirmekte en mühim âmil müşterek örf ve âdettir. Bu örf ve âdet, son yıllarda, Barakların toprağa bağlılıkları arttığı ve şehirle temasları fazlalastığı için yer yer çözülmektedir. Kasabalara yakın köylerde bu, bariz olarak görülüyor.⁹⁵ Son senelerde istihsal âletlerinin kısmen değişmesi ve toprak mahsullerinin değerlenmesi Barak Elinde büyük bir inkilâba sebep olmakta ve eski örf ve âdet çözülmektedir.⁹⁶ Bunda,

⁹⁵ Barak örf ve âdeti kasaba ile teması az olan muntakalarda daha bariz olarak görülüyor.

⁹⁶ Bu ilerde neşredebileceğimiz (Elifoğlu) köyü monografisinde bariz olarak görülmektedir.

“Efendi köyleri,, nin rolü mühimdir.⁹⁷ Bu köyler, Birecik ve Nizip kasabalarındaki eşraf köyleridir. Onlar istihsal sahasında büyük bir değişiklik yapmaktadırlar. Esasen Barak örf ve âdetlerinin çözülmesinde bu Efendi Köylerinin rolü mühimdir. Zira bu köylerde Baraklar ırgat haline getirilmişlerdir. Bütün bu müdahalelere rağmen, Barak örf ve âdetinde müşterek olan kıymetler henüz muhafaza edilmektedir. İctimaî hayatı ilgilendiren kaideler geçerliklerini muhafaza etmektedir. Kıymetler içinde, iktisadî kıymetlerin değişmesiyle hemen sarsılanlar daha fazla manevî kıymetlerdir. Bu sarsılma, meselâ kendi tarihî ananelerine ve edebiyatlarına karşı bir ihmalle başlıyor. “Barak Odaları,, bir mekteptir. Ve onların kültürüne hakimdir. Değişme emareleri bu Odalardan başlamaktadır. Eskiden “Barak Odaları,, nda bahis konusu olan şeyler, hikâye, musiki ve “Osmanlı,, adını verdikleri hükümetle mücadele ve münasebetler idi. Bunları tesbit eden destanlar, onların söylenmesi birinci plânda konuşma konusu idi. Barak halkının “Osmanlı,, ile sürekli mücadelesi onları politikacı yapmıştır. Bir Barak atasözünde bu şöyle ifade edilir: “Oğlunu biraz mektepte, biraz da Barak odalarında okut,, derler. Eskiden bu odalarda, yukarıda işaret ettiğimiz gibi, siyasî, tarihî ve edebî bir hava hakimdi. Şimdi, bilhassa kasabalara yakın köylerde, konuşma mevzuu iktisadî hâdiselere yönelmiş bulunuyor. Bu, manevî kültür kıymetlerinin azalmasına, ihmaline sebep olmaktadır. Bir Barak köyünde eski örf ve âdete, göç hikâyelerine ve halk şiirlerine ait sorduğumuz bir suale cevap olarak :*

— Bunları Hülmen köyünde Kör Derviş, Ağca köyde İdris Ağanın⁹⁸ uşakları, Mahmut ve Ahmet (çocukları), ve Mercihamis köyünde Alman Ahmet ve Elifoğlu köyünde İbrahim Ağa ilh. bilir, diye cevap verdiler. Halbuki 1928 de, henüz bir orta okul talebesi iken, bu köylerde halk şiirlerini toplamaya çıktığım zaman, hemen hemen gezdiğim her köyde bir halk şairine rastlamış, onların sazlarını dinlemiştim. Karaca Oğlanın şiirlerinin saltanat sürdüğü muntaka Barak köyleridir. Bu Türkmen şairinin türkülerinde geçen yer isimleri, kılık kıyafet tasvirleri için

⁹⁷ Bugün Barak elinde üç tip köy vardır. 1— Barak reislerine ait köyler, bunlarda arazi reise aittir. 2— Halka ait köyler, burada herkesin toprağı vardır. 3— Efendi köyleri; Nizip ve bilhassa Birecik beylerine ait köyler. Burada toprak efendiye aittir. Bideri (tohumluk) efendi verir, köylü emeği ile ona iştirak eder. «Efendi köylerinin teşekkülü» ne ait bir etüdümüz ayrıca neşredilecektir.

⁹⁸ İdris Ağa, yukarıda zikrettiğimiz zat, Torun aşiretinin reisi; oturduğu köyün adı (Ağcaköy)dür.

kullandığı kelimeler hep Barakların göç mntakalarına tekabül etmekte, ve mahallî ifadelerde onu teyid edecek deliller görülmektedir.⁹⁹ Bu ayrı bir etüd mevzuudur. Fakat maalesef Barak folklorına aid etüdlirimizi derinleştirmeden bu hususlara aid etraflı malûmat veremeyeceğiz. Sadece bu kıymetli ve aydınlatıcı folklor ve örf ve âdet malzemesinin bir an önce tetkik edilmesindeki faydalara işaret etmekle iktifa edeceğiz.

Baraklarda, kendi manevî kültür mahsullerine karşı uyanan ihmale karşılık, örf ve adetin² tayin ettiği içtimai kaideler henüz sarsılmamıştır. Örf ve âdete bağlı, hukukî ve içtimai müesseseler, ancak kanun tazyikiyle zorlanmaktadır. Fakat umumiyetle aşiri sistemin örf ve âdeti, hükûmetin kanunlarına mukavemet etmektedir. Baraklarda, toprak mülkiyetine geçiş ve intibak nisbetinde, aile hayatında ve hukukî mevzuatta göze görünür bir değişme görülmez. Hele bazı sahalarda örf ve âdet o kadar kuvvetlidir ki, meselâ evlenme müessesesi bir türlü Medenî Kanunun müeyyedelerine riayet etmemektedir. Bu mntaka büyük bir toprak reformuna muhtaçtır¹⁰⁰. Bu reform yapılmadan, kanunların, örf ve âdetin yerine geçmesi otdukça güçtür.

Evlenme ve Düğün âdetleri:

Baraklarda “Evlenme müessesesi,, bir sürü cinayetlere ve kan gütmelerine sebep olmaktadır. Çünkü onlarda kızlar satılır. Fakat kız satın alacak parası olmayan delikanlı, evleneceği kızı kaçırmaya mecbur kalır. Bu da arkası gelmeyen cinayetlere sebep olmaktadır. Baraklarla temasım esnasında, hemen hemen bir çok Baraklar bana dert yandılar; ve bu âdetin yasak edilmesi için yazı yazmamı, hükûmete bu husus için bir rapor vermemi rica ettiler. Kendilerine; “mademki bu adetten şikâyet ediyorsunuz, o halde yavaş yavaş vaz geçiniz,, dedim. Cevap olarak:

— Bu mümkün değil, meselâ bundan ben şikâyet ediyorum; fakat

⁹⁹ Barak'ar Karacaoğlanın kendi oymaklarından olduğunu, İkizce'de doğduğunu ve Çukurovanın öbür tarafına geçmediğini söylemektedirler. Karacaoğlanın şiirlerinin Anadolunun bir çok yerlerine yaygın olması, bu iddiayı güçleştirir gibi görünüyorsa da, Barak aşiretlerinin dağılış şekline dair vermiş olduğumuz izahat onlara hak verdirecek mahiyettedir. Kanaatimize göre Karacaoğlan Anadoluyu dolaşmamıştır. Onun şiirlerini Anadolunun muhtelif mntakalarına yayılan aşiretler beraberinde götürmüştür.

¹⁰⁰ «Efendi köylerinin teşekkülü» adlı etüdümüzde bu toprak reformuna ayrıca temas edeceğiz.

yarın kızımı birisi isterse parasız veremem. çünkü ayıptır. Fakat hükümet mecbur ederse, o zaman ipin ucu bizim elimizde değildir, dediler.

Baraklarda kızı çok olan babaya zengin göziyle bakarlar; bu gibilerin maddî her hangi bir sıkıntıdan bahsetmesine karşı: "sende mi halinden şikâyet ediyorsun, beş kızın var her birini beşer bin liraya satsan 25,000 lira eder,, derler. Bu meseleyi açıklamak için Barak düğün âdetlerine temas etmek zorundayız. Bu evlenme ve düğün âdetini izah ederken mümkün olduğu kadar onların terimlerini ve konuşma tarzlarını sırasıyla göstermek faydalı olacaktır.

Baraklarda aile, islâmî âdet ve ananelerden ayrı tamamiyle ayrı, aşîrî bünyenin icaplarına uymaktadır. Kadın ve erkek arasında kaçgöç yoktur. Kadınlar erkeklerle beraber tarlada çalışırlar. Kuyudan su taşımak vazifesi kadınlara aittir. Kadınlar "oda,,larda¹⁰¹ oturmazlar; fakat bütün diğer işlere iştirak ederler.

Baraklarda evlenme uzun bir merasime tabidir. Delikanlı, bir kızı evinde veya su yolunda görür. Hoşına giderse onu istemeleri için ailesine söyler. Evlenecek erkekler kızı mutlaka görürler. Yalnız bazı Ağa kızları, saygı icabı, görünmeden istenir. Ama delikanlı kızı başka şekilde yine görür. Önce kızın emmisi veya babası veya büyük erkek kardeşi görülür. Kız ancak bunlardan istenir. Eğer akrabalardan birisi bu isteğe rıza gösterirse önce bu aile arasında konuşulur. Oğlan tarafı eğer ümitli iseler, o zaman asıl kız sahiplerine müracaat ederler. Kız sahibi "He!,, dedi mi muvafakat edilmiş demektir. "He,, evet mânasıdır. Hiç bir zaman kız şahibi "verdim,, demez. Çünkü "verdim,, sözü nikâha kaçır. Arada zımnî bir anlaşma olunca oğlan tarafı kız sahibinin evine veya odasına gelir. Aralarında şu tarzda bir konuşma olur:

— Allahın emriyle sizden kavumluk¹⁰² umuyoruz. Kız sahibi buna şöyle cevap verir..

— Depiğine¹⁰³ dayanabilirsen "he,, diyorum.

Bu söz üzerine oğlan tarafı :

— Yükümüzü eteğimize koy, götürebilir miyiz? Diye sorar. Kız sahibi "he,, dedikten sonra, düyüretü bir çıkın parayı hemen onun önüne koyar. O da karısına veya oğluna: "Şunu kaldır!,, Diye çıkını

¹⁰¹ «Oda» erkeklerin içtima mahalli ve köyün işlerinin görüldüğü yerdir. Misafir odalarda ağırlanır. Her oda sahibi misafirinin çokluğuyla diğerlerine üstün gelmeye çalışır. Bir kimseyi yererken «odasına konuk gelmez» derler.

¹⁰² Kavumluk: akrabalık demek.

¹⁰³ Tekme.

uzatır. Bu para harcanmaz. Çünkü ne olur ne olmaz, günün birinde bir aksilik çıkarsa, parayı hemen vermeleri icabeder. Bu paraya el sürülmez. Muvakkat ve sıkışık bir iş için bile olsa ona dokunmak ayıptır. Aynı gün Kalın kesilir. Kalın kesilmesinde bir hayli münakaşalar olur. Kız sahibi “1000 ,, lira isteyecekse, 2000-3000 liradan söz açar. Oğlan tarafından olanlar bunu indirmeye çalışırlar. Nihayet üç aşağı beş yukarı anlaşılırlar. Kız sahibine “he, başüstüne,, dendiği zaman verilen para çıkını avans olarak kabul edilir. Bundan sonra mutabık kaldıkları para, eşya ve hayvana tahvil edilir. Kız tarafı “kalın,, ın ne miktarını para, ne miktarını hayvan ve ne miktarını buğday olarak istediğini bildirir. İstenenler, At, Koyun, ve eşya da Buğday Arpa gibi hububat olur.

Bu mesele de halledildikten sonra, oğlanın babası veya amcası ;

— Kaç yolunuz ¹⁰⁴ varsa bildirin, der.

Kızın babası yol hakkını şöyle tâyin eder: Önce emmi (amca) yolu, sonra edesi (kardeşi), daha sonra dayısı ve kızın bibisi (halası). Bunlara sıra ile:

- 1 — Amca yolu
- 2 — Kardeş yolu
- 3 — Dayı yolu
- 4 — Bibi (hala) yolu. ¹⁰⁵

Oğlan sahipleri sıra ile bunların gönlünü etmeğe (yâni onları memnun etmeğe mecburdur. ¹⁰⁶

Bundan sonra oğlanın babası veya emmisi kız tarafına “pazarlık,, için haber salar (gönderir). Onlar da “falan gün geleceğiz,, diye cevap gönderirler. “Pazarlığ,, a, kız evinden anası, bibisi (halası) ve bacısı (ablası) iştirak ederler. Oğlan evinden de baba, ana eğer büyük gelinleri varsa o ve yakın akraba katılır. Oğlanın babası gidecekleri yakın bir kasabaya da alış veriş ettikleri dükkâna önceden : “pazarlığım var,, diye haber salar. Bu haber üzerine dükkâncı alınacak eşyayı hazırlar. Kız tarafı ne isterse alır. Fazla ağır basarlarsa, oğlan tarafı rica minnet ederek indirmeye, bazı eşyadan vazgeçirmeğe çalışırlar. Fakat kız anası alacakları şeyde ısrar ederse, oğlan tarafı boynunu bükerek kabul etmeğe mecburdur.

¹⁰⁴ «Yol» kızın mensup olduğu akraba ve taallukatına kalından ayrı olarak verilen paraya derler.

¹⁰⁵ Yol sahiplerinin alacakları para miktarı bu sıraya tâbidir.

¹⁰⁶ Pazarlık olur olmaz, yol hakkı olanlar «yol» larını alırlar.

Alınan şeyler :

- 1 — Muhafil poşu
- 2 — Zıbın
- 3 — Keci gömlek
- 4 — Fermene (çuha: sarı veya mavi sırma işlenmiş olarak satılır)
- 5 — Acem şalı kuşak
- 6 — Trabulus ipek
- 7 — Kundura
- 8 — Kemha (bir kumaş adı)
- 9 — Tuman (don)
- 10 — Kız evinin külfeti¹⁰⁷ kadar hayde (ayağa geyilen yemeni)
- 11 — Dirhemiye poşu veyahud “Ahmediye¹⁰⁸,”
- 12 — Biniş¹⁰⁹
- 13 — Şekke
- 14 — Çalma
- 15 — Kaput¹¹⁰

“Pazarlık,, bitip köye dönülürken kabile köyün hududuna yaklaşır yaklaşmaz birkaç el silâh atılır. Bununla köye yaklaştıkları haber verilir. Buna köyden bir silâh sesi cevap verir. Bu silâhı atan ekseriya evlenecek delikanlının küçük kardeşidir. Bu silâh sesi köyü derhal harekete getirir. Gelenler davulla karşılanır. Alınan eşya oğlan evine yığılır. Etraftan komşular gelir, eşyaya bakarlar. Kız evinde eşya ile birlikte oğlan evine iner. Orada kız evinin ve oğlan evinin hediyeleri ayrılır. Hediyeler, kız evinden anaya, bacıya, halaya, kızın büyük erkek kardeşinin karısı varsa ona verilir; ve düğünden önce dağıtılır.

Düğün Merasimi

Oğlan sahibi düğün yapacaksa, “pazarlık,,la beraber “okuntu,, ları da alır.¹¹¹ Okuntu şu eşyalardan ibarettir :

¹⁰⁷ Külfeti ferdlerin sayısı kadar.

¹⁰⁸ Bir nevi kumaş. Eskiden poşunun üzerine keten haşetli atarlardı.

¹⁰⁹ Bol manto cinsinden bir elbisedir, kolu dirseğe kadar gelir. Bol kollu hâkim cübbesine benzer.

¹¹⁰ Bu son üçü ziynet eşyasıdır. kazi denilen altın paralar veya eski gümüş ellilik, «yüzlük» lerle süslenir. Bunlara ve elbiselere ait resim ve şekiller Elif-oğlu monografisinde ayrıca neşredilecektir.

¹¹¹ «Okuntu» okumaktan gelir, düğün davetiyesi demektir. Bu davetiye ile gönderilecek hediyelere bu isim verilir.

Ayakkabı, top (bir entarilik elbise) gibi eşyalardır. Topların adları şudur: Şam topu, Belluriye (yeri beyaz sarı ipekle işlenmiş kumaş), zenelabed (yeri siyah beyaz çizgili ince kumaş) ilh.

Bu okuntular bir mektupla birlikte veya okuntuyu götüren adamın "falanın selâmı var seni düğüne dâvet eder,, tarzında söyleyeceği bir sözle davetliye gönderilir. Veya "falan gün düğünümüz var buyurun,, diye yazılır veya haber gönderilir.

Davet edilen adamın düğüne gelmeğe niyeti varsa, "okuntu,, yu

Bir barak kadını ve çocuğu

getiren adama, düğün sahibinin itibarına göre, bir bahşiş verir. Eğer gelmek istemiyorsa, yâni o gün işi varsa, veya "şabaş¹¹²,, verecek durumda değilse, kendisine gelen topun parasını gelen adama verir veya bir başka adamla gönderir.

Düğüne gelecek olan, düğün sahibi akrabası ise, bir koyun veya keçi getirir.

Fakat bunlardan önce oğlan everenin düğün yapabilmesi için, bazı şartlar vardır. Düğünü sadece babanın veya erkek tarafın akrabalarının istemesi kâfi değildir. Düğün yapabilmek için, kavum hısım, konu komşu bu işi kabul ettiklerini söylemelidirler. Onun için oğlan sahibi, önce komşularını çağırır, onlara: "Ağalar, ben düğün yapacağım razı mısınız? ,, diye sorar. Eğer yakın komşuları: "beli (evet) razı-

¹¹² Şabaş düğünün muhtelif safhalarında verilen bahşişe derler. Daha fazla düğünde hizmet edenlere, çalgı çalanlara, kahve dağıtanlara verilir.

yız!., derlerse o zaman düğüne karar verilir; ve gelecek misafirleri ağırlamayı aralarında paylaşırlar. Hazır bulunanlardan her ev “falan köy benim misafirim., diyerek hisselerine düşen dâvetlileri aralarında pay ederler. Düğün günü, misafirler geleceği zaman, onlara karşı çıkarlar. Abdallar (çingeneler) davul çalarak gelenlere karşı çıkarlar (istikbal etmek). Misafirler köy hududunda, silâh atarak geldiklerini haber verir ve davulcuya bahşiş verirler. O köyü kim ağırlayacaksa, gelenlere, hoş geldin eder ve onları evine götürür, kahve ikram eder. Vakit geldiği zaman : “Ağalar düğüne gidelim!., diyerek ayağa kalkar ve misafirleri alarak düğünün kurulduğu yere gider. Düğüne gelenler akrabalarını da getirirler. Düğünde davullar çalınır, gençler oynarlar. İhtiyarlar sadece seyrederek. Düğün sahibi, önceden bir batman kahve alarak muhtara teslim eder. Muhtar, adamlarından birine, yok eğer kahvecisi varsa ona: “kahveyi sen pişir!., der.

Bütün misafirler düğün yerine geldikleri zaman, muhtarın evinden kahve gelir ve duvar dibinde dizili olarak oturan misafirlere ikram edilir. Kahve verilen kimseler tepsiye para atarlar. Bu para kahveyi pişirip dağıtanındır. Toplanan bahşiş 40-50 lira kadar olur. Kahve sonunda muhtar kahve dağıtana: “ne aldın?., diye sorar. O da aldığı paranın miktarını söyler. Eğer toplanan para azsa gerisini muhtar üzerine ilâve eder.

Bundan sonra “halay oyunu., yapılır. Kızlar ve erkekler beraber oynarlar. Kızların eli daima kardeşleri veya akrabaları tarafından tutulur. Kızın elini tutan erkek, diğer elini başka bir delikanlıya uzatır. O da kendi akrabası olan kızın elini tutar. En sona kalan kadının elini, düğün sahibi halay bozulmasın diye, karısına veya kızlarına tutturur; böylece halay sekilir.

Akşam olunca ortada büyük bir ateş yakılır. Bu ateşin odunlarını temin etmek merasime tâbidir. Odunlar köyün her evinden bir kız olmak üzere, toplanır; ve düğünden önce meydana yığılır. Kızların hepsi aynı zamanda oduna çıkarlar. Aralarında “şelleği¹¹³) büyük olanın sırtındaki oduna bir bayrak dikilir. Fakat, bayrak dikilmesine hak kazanmak için, o kızın hem en büyük şelleği yapmış olması, hem de onu diğer arkadaşlarından önce hazırlaması icabeder. Odun şelleğine bayrak dikilen kızın anası, manzarayı görür görmez zılgıd çalar; ve bütün analar buna iştirak ederler. Odun yükü gelirken zaten bütün kız anaları, halalar, yakın akrabalar onların geleceği yola çıkar kızları karşılarlar.

¹¹³ Şellek: sırtta getirilen çalı çırpı yükü demektir.

Bir kız için, şelleğine bayrak dikilmek büyük bir şereftir. Akrabalar bununla iftihar ederler. Kızlar, odunları düğün sahibinin kapısı önüne yığarlar. Düğün sahibi odundan gelen kızları içeri alır, onlara yemek çıkarır ve gerektiği şekilde ağırlar. İşte düğün şenliği için yakılan odunlar, bu kızların sureti mahsusada topladığı odunlardır. Gece, ateşin çevresinde toplanan kadınların, kızların arkasında müsellâh devriyeler gezer. Düğün sahibi için bu, çok mühim bir vazifedir. Zira bu esnada kızlara yapılacak herhangi bir tecavüz veya hâdisе çıkarma, meselâ kız kaçırmaya gibi vakalardan düğün sahibi mes'uldür. Böyle bir

*Çayrazlı kolunun reisi
İbrahim Ağa*

hâdisenin vukuu, düğün sahibi için kötü ve ayıp sayılır. Onun için tam davul savuluncaya, yani düğün dağılıncaya kadar, kadınların bulunduğu tarafta silâhlı gözeüleri gezer.

Düğün üç - dört saat kadar sürer. Cemaat dağıldıktan sonra herkes misafir bulunduğu eve, aynı köyden olanlar da kendi evine döner. Sahur zamanı abdallar kalkar, nobat (nöbet) çalar, zurna ve davulla bir uzun hava tuttururlar. Ses işiten gelinler, bilhassa kızlar, derhal silkinir kalkarlar. Abdal, kahve içilinceye kadar, çalgısına devam eder. Güneş

doğduktan sonra, herkes düğün yerine toplanır. Envai çeşit eğlenceler yapılır ; ikindi vakti güleşe (güreş) başlanır. Güreşler gömlek katında yapılır. Yani çıplak vücutta sadece gömlek giyilir. Don giymezler. Onun için kadınlar, düğünün güreş safhasında bulunmazlar. Düğünde içki nadiren ve gizli olarak içilir. Eskiden hiç içilmezmiş. Düğünde içki içmek çok ayıptır. Böyle bir şenlikte içki içenden halk nefret eder ve ona ibne nazariyle bakar. Esasen umumiyetle Baraklarda içki iptilâsı yoktur. Çünkü örf ve âdetleri içkiyi hoş görmemektedir.

Kına ve Gelin çıkarma merasimi :

Düğünün bitiminde gelin çıkarma merasimi başlar. Zifafı Cuma gecesine getirmek için hamis (Perşembe) günü kına yakılır. Ertesi sabah gelin çıkar. Kınayı kızın eline sevdiği bir arkadaşı yakar. Gelin evinden, kına yakılırken, kaşık, fincan, tas çalarlar. Bu çalınan şeyleri kızlar uğur sayarlar. Gelin çıkarken onu ata bindirirler. Yüzüne bir örtü geçirirler. Ve başına çiçekle süslü bir baş yaparlar. Gelin başı, uzun üstüvane şeklinde olur; tepesi çiçeklerle süslenir. Gelin ata binmezden önce, herkes ayakta durur. Gelinin kuşağını kardeşi kendi eliyle bağlar, ve ata bindirir. Kafile evden çıktıktan sonra, gelini, köyde eğer bir türbe varsa onu, yoksa mezarlığı dolandırırılar. Bundan sonra gelin oğlan evine indirilir. Gelin kocasının evine giderken güveyi damda bekler. Gelinin başına üzüm, şeker veya para atar; kendisi utanırsa, bunu amcası oğlu yapar. Alay kapıya geldiği zaman gelin attan inmez. “İn,, derler yine inmez. Kayınpederinden bir hediye ister. Kayınbaba :

—Kızım, filan sarı inek veya doru tay veya tarla senin olsun, der; ancak gelin o zaman attan iner. Gelini attan, doğuracağı ilk çocuk oğlan olsun diye, bir erkek çocuk indirir. Attan inerken kaynana veya oğlanın büyük bacısı bir çömçe kaşığını (tahtadan yapılmış büyük kaşık, bir nevi kepce) atın ayağı dibinde kırar.

Eğer gelin bir köyden diğerine gidiyorsa, o zaman gelincileri (yani kız köyüne gelin almaya gelenleri) köyün çocukları karşılarlar ve onları köye sokmamak için taş yağmuruna tutarlar; ta ki, kız almaya gelenler, bu çocuklara istedikleri bahşışı versinler ve onların gönüllerini yap-sınlar.. ancak o zaman gelinciler köye girebilirler.

Gelin köyden çıkarken, yolda eğer tarlada çift süren bir köylüye rastlarsa, köylü derhal koşumlu sabanını çıkarır ve gelinin geçeceği yolun üzerine uzatır. Yok eğer bir çobana rastlarsa, çoban yolun önüne bir koç koyar. Eğer gelin kuvvetli ve yiğit ise, attan eğilir ve

koçu kucaklayarak önüne alırsa koç onun olur. Gelin evvelce hazırlanmış bir takım hediyeleri yoluna çıkanlara verir; bu suretle yolunu açar. Bu hediyeler, mendil veya paradır. Gelinin sandığının anahtarı güveyinin kardeşinde bulunur; hediyeleri ya gelin veya kayını verir. Buna "Gelin bahşişi,, denir.

Gelin kocası evine geldiği zaman, onu bir duvara ayaküstü dikerler. Köyün kadınları: "emeğimize değer mi?,, diyerek gelir, ona bakarlar. Bu merasim bittikten sonra gelin oturtulur. Düğün yemeği yapılır;

Bir barak köylüsü ve çocuğu

koyunlar, kuzular kesilir. Davetliler yemek yerler. Yemekten sonra düğün sahibi yere bir abe (aba) serer. Ve bir abdal (çingene) sıra ile davetlilerin yanlarına gider "Şabaş,, toplar; Ve aldığı adamın adını söyleyerek: "filandan şabaş!,, diye bağırır; aldığı parayı düğün halkına gösterir. Bazan abdal, şabaş toplamak için, davetlilerin yanına dombalak-atarak gider. Şabaş verecekler, önceden aralarında kimin en çok vereceğini kararlaştırırlar. En çok verecek kimsenin parası, itibarına göre tesbit edildikten sonra kimse şabaşta onu geçemez. Böyle bir anlaşma, davetliler arasındaki rekabeti önlemek ve bu suretle fazla yıkıma meydan vermemek gibi bir endişeden dolayıdır. Fakat bu anlaşmayı biri bozarsa, yani birisi kararlaştırılan en çok parayı tecavüz eden bir bahşiş verirse, o zaman iş çığırından çıkar ve herkes diğerini geçmek için daha fazla şabaş (bahşiş) verir. Bazan bu, davetliler için, çok büyük bir yıkım olur. Böyle tehlikeli bir oyuna meydan vermemek

için, davetliler aralarında bir anlaşma yaparlar. Ve en çok para vereceği tayin ederek onu geçmemeye çalışırlar. Şabaş toplayan abdala, toplanan paraya göre, 200-300lira verirler. Gerisini düğün sahibi alır¹¹⁴. “Filanın düğününde şu kadar şabaş toplandı,, diye söylendiği zaman bu, düğün sahibinin itibarını ifade eder.

Bundan sonra diğer köyden gelen misafirler kalkıp giderler. Güveyinin elbiselerini, anası, bacısı bir teşte (büyük bakır çamaşır leğeni) koyar başlarına ahrılar. Köylülerle beraber güveyi çıkarma (yani güveyinin elbise giyme merasimi) merasimine başlarlar. Güveyi çıkarken, adamın birisi cemaatin önüne yatar. Yatan adama: “Ne olmuş seni kim vurmuş?,, diye sorarlar. Yatan kimse, “beni filan adam vurdu,, diyerek, cemaatin içinde bulunanlardan birinin adını verir. Adı verilen kimse bir türkü söylemeğe mecburdur. Söyleyemezse bir arkadaşına: “Beni kurtar!,, der. O da arkadaşının yerine söyler. Böylece köy dışında bir yere varırlar. Güveyiyi soyarlar. Eski elbiselerini abdallara verirler. Yenilerini giydirirler. Bu merasim, öğleden sonra, ikindiye doğru yapılır. Güveyinin babasının, büyük kardeşinin veya anasının yüzleri tava karasıyla boyanır; nihayet uğru sıra (önünde) türkü söylenerek muhtarın odasına getirilir; bir kürsü üzerine oturtulur. “kefye,, siyle yüzü gözü sarılır. Öteden şakacının birisi: “bu kimin eşeği imiş?,, diye sorar; dişine bakar alay eder. Sonra hoca çağırılır nikâh kıyılır. Birisi de eve gider kıza: “beni vekâleten babalığa kabul ettin mi?,, diye sorar. Kızdan zorla cevap almaya çalışırlar. Nihayet gelin sükûtu muhafaza ederse, “sükût ikrardan gelir,, diyerek muhtarın odasına giderler. Nikâhı hoca akteder. Nikâh sonunda güveyi babasının, hocasının, ve büyüklerin ellerini öper. Onlar da güveyiye eve gitmesi için müsaade ederler. Eğer evlenme “değişik,,¹¹⁵ suretiyle olmuşsa, arkadaşları ona: “bacın kuzlacı oldu¹¹⁶, sen daha ne duruyorsun deyyus!,, diyerek onu erken gerdeğe gönderirler.

Zifaktan sonra erkek derhal dışarı çıkar. Yani gelinin bickrini izale eder etmez yanında kalmaz. Oğlanın anası derhal odaya girer. Gelinin kız çıkıp çıkmadığını muayene eder. Kanlı çaputunu (bezini) alır, dışarı

¹¹⁴ Eskiden düğünlerde bu Şabaş tamamıyla bir yıkım rekabeti halini almış ve hattâ sürülerini, köylerini bahşiş olarak veren oymak ve aşiret reisleri olurmuş. Düğünlere refakat eden bu âdetin eski Potlaç müessesesinin bir şekil değiştirmesi olması mümkündür.

¹¹⁵ Baraklarda değişik suretiyle izdivac çoktur. Erkekler bacılarını değiştirirler. Bu suretle masraftan kurtulurlar.

¹¹⁶ Gebe kaldı.

çıkartır ve muhafaza eder. Sabahleyin erkenden yemek pişirir (ekseriya kellepaça yapar). Köyün bütün kadınları gelinin evine birikirler. Yemek yedikten sonra ortaya bir çarşaf sererler. Gelinin kanlı bezini Çarşafın ortasına koyar ve “ahacık gelinimizin hediyesi,, diyerek herkese gösterirler. Köyün bütün ileri gelen kadınları kanlı bezi görmeye gelirler; tâ ki gelin ileride herhangi bir iftiraya uğramaya; veya bu hususta kimseye bir söz söyletmeye... Kız tarafı da neticeyi sabırsızlıkla bekler. Kadınlar.

Bir barak marangozu

bu merasim esnasında zılgıd çalarlar. Bu merasimden sonra, kanlı bezi kaldırırlar. Gelen kadınlar, hallerine göre, sofranın üstüne bir bahşiş atarlar. Buna “Supha parası,, derler. Sonra güveyiyi ararlar ve “getirin güveyiyi!,, diye bağırlar. Her kadın eline koca bir kom¹¹⁷ alır ve güveyiyi dövmeye başlarlar. Güveyinin arkadaşları onu kadınların sopasından kaçırmaya ve gelinin himayesine ulaştırmaya çalışırlar. Güveyi, gelinin yanına kaçarken bazan bir hayli sopa yer.

Gelin ilk üç gün gusül etmez. Üç günden sonra gusül eder. Başını yur (yani yiykar). Yavaş yavaş işlerine başlar. Bu esnada ne kayın pederiyle ve ne de kocasının büyük kardeşiyle konuşur. Fakat onların hizmetlerini görür. Kayınbaba meselâ: “kızım Adevye ibriğime su koy,, der. Kız söyleneni yapar, lâkin konuşmaz. Onlara gelinlik satar. Ta ki onlardan bir hediye alıncaya kadar sükûtta devam eder. Kayınpederin

¹¹⁷ Kom: kahn ve düz odun parçası.

veya kocasının büyük kardeşinin verdiği hediyeyi küçümseyerek 3-9 sene konuşmayan gelinlere rastlanır.

Değişik usulü : (Léchange des Soeurs)

Baraklarda değişik usulü ile evlenme yaygındır. Bu usulde, evlenecek delikanlılar bacılarını değiştirirler. Bu suretle evlenmeyi ucuz mal ederler. Çünkü Barak aşiretlerinde evlenme kız sahibi için ne kadar kârlı ise, oğlan tarafı için o kadar yıkımdır. Değişik usulünün yapılmasında, iktisadî amillerin rolü mühim görülüyor. Barak toprağı susuz, “felhan”, denilen kırmızıya çalar bir topraktır. Bu topraklarda sadece arpa, buğday gibi hububat neveleri ekilir. Köyler ise umumiyetle halka ait değildir. Bu yüzden Barak halkı, ancak kendi geçimlerini güçlkle temin ederler. Buna karşılık örf ve âdet, parasız kız almayı ve vermeyi ayıp saymaktadır. Diğer taraftan kız kaçırma, kanlı hâdiselere sebep olmaktadır. Bundan dolayı, bacısı olan Barak delikanlısı, değişik usulüyle evlenmeyi bir zaruret olarak hisseder. Kadımlar bir çok sahalarda erkekle aynı hakka sahip olmasına rağmen, onlar, evlenmek mevzuubahis olduğu zaman, eşya gibi satılırlar. Bu değişik usulünde kızların hiç bir hakkı ve arzuları göz önünde bulundurulmaz. Değişik usulle evlenmeler bir takım âdetlere tâbidir. Bu âdetler, köyden köye veya aynı köyde olmak üzere değişir. Köyden köye kız değişmede, şu esaslara riayet edilir: Her iki taraf düğüne aynı zamanda başlamak için haberleşirler. “Falan yerde değişik yapacağız”, diye birbirlerine haber salarlar. Bacıların değiştirildiği yer ekseriya bir su başı veya dere kenarıdır. Bu mahallin, her iki köye aynı mesafede olmasına dikkat edilir. Fakat bacısı güzel olan daha fazla kendi köyüne yakın bir yerde durur.

Değişik usulde, evlenecek kızları amcaları veya ağaları (büyük erkek kardeş) ata bindirir ve kararlaştırılan mahalle götürür. Kızlar köyden çıkarken şenlik yapılır. Yolda onların bindiği atların çevresine kimseyi yaklaştırmazlar. Gelinin akrabaları, iki kişi özengilerin yanında, bir kişi atın arkasında olmak üzere merasimde yer alırlar; ve öylece yola çıkarlar. Arkadan gelen atın kuyruğuna yapışır; oraya kimseyi yaklaştırmaz. Buna sebep, atın kuyruğundan çekilecek bir kılla, kızın bıkırını veya oğlanın erkekliğini bağlayacak her hangi bir büyüye mani olmaktadır.

Nihaye her iki tarafın düğün kafilesi kararlaştırılan mahalle gelirler. Kızlar bindikleri atlardan inerler, her biri gelinin gideceği köyün

atına biner. Bu ata binme merasimi bir hayli gürültülü ve hatta bazen kavgalı olur. İki köy halkı birbirine girer. Kızlara, köyden çıkarken, değişik mahalline gelince, kendilerine tahsis edilen atlara daha geç binmeleri tenbih edilir. Bu suretle gelinler, binemiyorlarmış taklidi yaparak birbirlerinden daha geç ata binmeye çalışırlar. Ata daha geç binen kız, ailesine büyük bir şeref verir. Bununla, kızlığını bozdurmak hususunda arzulu olmadığını göstermek ister. Bu yüzden kız sahipleri

Bir barak ailesi

“gelin ata binemiyor,, diyerek oyalanırlar. İş uzarsa kavga başlar, değişik usultü bir nev’î kız kaçırma manzarası alır. Her iki taraf birbirine girer. Buna mani olmak için, kız alacak olanlar, gelinin bineceği atı kızın evine gönderirler. Bu suretle gelinin attan inip güveyinin atına binmesinden doğacak kavgayı bertaraf ederler. O zaman, değişik mahallinde, kız sahipleri atın yularını oğlan evinden gelenlere vermekle iktifa eder.

Değişik şekilde evlenenlerden birisinin karısı ölürse, diğeri kendi bacısını çeker alır. Kadının dört beş çocuğu dahi olsa buna mani olunamaz. Karısı ölen erkek; “senin bacın öldü, ben de bacımı almağa geldim,, der. Eğer adamın parası varsa kalıntıyı, yani karısının satış parasını kardeşine öder; ancak bu suretle onu evinde alkoyar. Aksi halde kadının kardeşi, bacısını alarak köyüne getirir; ve onu başkasına satar. Buna mani olmak için araya girilir, tıpkı pazarlıkta olduğu gibi, üç aşağı beş yukarı kadının kardeşi memnun edilir.

Kepir veya yaban deęiřiđi:

Değişik usulün bir nev'î daha vardır ki buna "Kepir değişmesi,, denir. Evlenecek olan delikanlılar kendi, aralarında, bacılarını değişmeğe söz verirler. Ailelerinin ortaya koyacağı her hangi bir zorluğu önlemek için, bunu gizli tutarlar. Kızlara da bu hususta her hangi bir şey söylemezler. Her iki delikanlı, aralarında kararlaştırdıkları bir günde, bacılarını bir bahane ile yanlarına alarak köyden uzak bir mahalde buluşurlar. Ve kız kardeşlerini orada değişirler. Kızlar erkekleri elinden kurtulmak için kaçarlar. Delikanlılar onları yakaladıkları yerde yatırır, bikirlerini izale eder ve onları evlerine götürerek hâdiseden ana ve babalarını haberdar ederler.